

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ESTETİK (SANAT FELSEFESİ)

Prof.Dr. Mustafa Ergün

İÇİNDEKİLER

A. Estetik Konusu

1. Felsefe Açısından Sanat

a) Sanat

- 1) Taklit (mimesis)2) Yaratma
- 3) Oyun

b) Sanat eseri

2. Estetiğin temel kavramları

a) Güzellik

- 1) Güznel nedir ?
- 2) Doğa güzelliği ve Sanat Güzelliği
3. Güzelliğin nitelikleri

Orantı ve simetri

Uyum (harmoni)

b) Güzellik- hakikat- iyi- hoş- yüce ilişkisi

Güznel ve hakikat (doğruluk)

Güznel ve iyi

Güznel ve hoş

Güznel ve faydalı

Güznel ve yüce

B) Estetiğin temel sorunlarına yaklaşımlar

1) Estetik yargıların yapısı ve özellikleri

2. Ortak estetik yargıların olup olmadığı

a) Ortak estetik yargıların olmadığını ileri sürerler

b) Ortak estetik yargıların varlığını kabul edenler

A. Estetik Konusu

“Estetik” kelimesi Yunanca “aisthesis” veya aisthanesthai” kelimelerinden gelir. Duyum, duyular, algı, duygu ile algılamak gibi anlamlar taşır. Bu kelimelerden çıkarılabilecek olan, estetiğin, duygusallığın sağladığı bilgilerin bilimi olmasıdır.

Estetiğin kurucusu *Alexander G.Baumgarten*’dir (1714-1762). Ona göre mantık, düşünce ve zihne bağlı yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu inceleyen bir bilimdir. Estetik de duyu ve duygulara bağlı bilgilerin doğruluğunu inceleyecektir. Yani estetik mantığın ikiz kardeşi veya duyulara dayalı bilgilerin mantığı olarak ortaya konmuştur.

Felsefenin içinde üç temel normatif bilim vardır.

Bunlar doğruluk temeli üzerine kurulmuş Mantık, iyilik temeli üzerine kurulmuş Ahlak ve güzellik temeli üzerine kurulmuş Estetiktir. Dolayısıyla estetik duyusal alanın bütün genişliğini değil, özellikle güzel olan kısmını inceler.

Bu nedenle, bir ara estetik kelimesi yerine güzellik bilimi veya felsefesi kavramları da önerilmiştir (*J.G. Herder* ve *G.W.F. Hegel* tarafından).

Ancak daha sonra estetiğin temel değerinin sadece güzellik olarak sınırlandırılmasına karşı çıkanlar olmuştur (*I. Kant*, *Fr. Schiller*, *K. Rosenkranz*, *L. Wittgenstein* gibi). Onlara göre yüce, trajik, komik, zarif, ilginç, çocuksu (naif) soylu, çekici ve hatta çirkinlik bile estetiğin inceleyeceği değerler içine girebilir.

Estetiğin araştırma alanını güzellik ve sanatla sınırlayan geleneksel anlayışa karşı, sezgi ve sezginin ifade edilmesini teklif edenler (*B. Croce*) pek kabul görmemiştir. Estetik bilimi gene bir sanat felsefesi olarak kabul edilmektedir.

Estetiğin kaynağı konusunda ise değişik görüşler bulunmaktadır. Esas estetik olanın estetik obje (sanat eseri) değil, onu yapan ve ona bakan kişideki psikolojik duygular olduğunu savunan psikolojik estetikçiler (*Th. Lipps*) vardır. Buna karşılık subjektif yaklaşımdan uzak, esas estetik olanın obje, sanat eseri olduğunu savunan fenomenolojik estetikçiler (*L. Wittgenstein*) vardır.

Aslında felsefi estetik bütün bunları birleştirir; psikolojik estetik (süje), fenomenolojik estetik (obje), sanat felsefesi ve estetik değerler mantığı (estetik yargı) bir bütün olarak işlenir.

1. Felsefe Açısından Sanat

Sanat birçok bölümleri, akımları, çeşitli şekillerde uğraşanları, müzeleri, sergi ve gösteri salonları v.s. olan büyük bir sosyal faaliyet alanıdır. Resim, heykel, mimari, müzik, edebiyat, tiyatro, sinema, fotoğraf gibi birçok dalları olan sanat, çeşitli bilimlerce incelendiği gibi felsefe açısından da incelenmektedir. Bu inceleme sık sık sanatın toplumsal, psikolojik ve teknik incelemeleriyle çakışmaktadır.

a) Sanat

Sanatın ne olduğu konusu çağlara, toplumlara, üzerinde durulan sanat alanına göre bazı değişiklikler göstermektedir. Sanat, insani bir faaliyettir ve insanı etkileyen her şey, sanatı da etkilemektedir. Sanat, sanatçıya bağlı bir ürün olarak sanatçının kişiliğinden ve orijinalliklerinden

de büyük ölçüde etkilenir. Ama bütün sanat eserleri kişilerde estetik bir zevk ve heyecan uyandırır; beğenilir, takdir edilirler.

Sanat eserini diğer rasgele eserlerden ayıran unsurlar nelerdir? Bunların başında **güzellik** gelir. Daha sonra da tartışılacağı üzere, güzelliğin tanımı oldukça zordur. Güzelliğin yanı sıra bir sanat eserinde yüce olma, haz ve hoş gitme duygusu uyandırma, doğru ve iyi olma, faydalı olma, bir amaca hizmet etme, insanın orada kendi ruhundan, heyecanlarından bir şeyler bulması gibi özellikler de aranmaktadır.

Sanatı daha iyi anlayabilmek için, filozofların sanat faaliyetini nasıl değerlendirdiklerine kısaca bakmak gerekir. Sanatın kökeninin, kaynağının ne olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır ve bunlardan bazıları şöyle özetlenebilir:

1) Taklit (mimesis)

Sanatın esasının taklit olduğunu savunan ilk düşünür *Aristoteles*'tir (M.Ö. 384-322).

Aslında *Platon* (M.Ö. 427-347)'nin eserlerinde ve felsefesinde de, her şeyin aslının idealar dünyasında bulunduğu, bu dünyadakilerin hepsinin onun iyi ve kötü taklitleri olduğu şeklinde bir görüş vardır. *Aristoteles* ise insanda bir taklit (mimesis) yeteneği ve hazzının bulunduğunu, sanatçının olayların ve varlıkların özündeki ideali, fikri taklit ettiğini söyler. Sanatçı, âdeta tabiatın eksik bıraktığı şeyleri tamamlar.

Estetiği bağımsız bir bilim haline getiren Alman filozof *Alexandre-Gottlie Baumgarten*'e göre de evrende madde ve ruh öylesine âhenkli bir şekilde birleşmiş ve kaynaşmıştır ki, sanatın ve sanatçının amacı tabiatı taklit olmalıdır.

Maddeci estetikçilerden *H.Koch*'a göre ise, sanat, özel bir gerçekliği yansıtırma biçimidir. Ancak bu yansıtırma biçimini toplumsal değerler belirler.

Belki bazı sanat dallarında, meselâ resimde, heykelde, tiyatrodaki taklidi daha fazla yer aldığını, ama mimari, edebi sanatlar gibi alanlarda hayal gücünün taklidi aştığını söylemek daha gerçekçi olur.

Zaten eski Yunan düşünürlerinden *Philostratos* taklidi ikinci plana atarak hayal gücü ve yaratma ilkesini savunmuştur. Hayal gücü taklitten daha kuvvetlidir. Eski Yunan Tanrıları'nın heykellerini yapanlar onları görerek yapmamışlardır.

Alman filozofu *G.W.Fr. Hegel* (1770-1831) de tabiat güzelliğini reddederek sanat güzelliğini tabiat güzelliğinden üstün tutar. *Fr.W.-J. Shelling* (1775-1854) de sanatı tabiatın taklidi sayanlara karşıdır. Sanatçı, yaratıcı Tanrının ruhunu bilinçsizce izler; onun yaptıklarını taklit etmez, tabiatı canlandıran Tanrısal ruh gibi o da yeniden, orijinal olarak yaratır, kullandığı eşyaya can verir.

Taklit; resim, heykel gibi bazı sanatların vasıtası olabilir ama birçok sanatlarda vasıta bile olamaz. Kaldı ki, birçok fotoğrafta, plastik ve balmumundan yapılmış gerçeği aynen taklit eden eserlerde bir sanatçı ruhu, bir estetik heyecan duyulmuyor. Tiyatrodaki izlenip alkışlanan birçok cinayet sahnesi gerçek hayatta aynı beğeniye bulur mu? Sanat eseri, gerçeğin yalın bir taklidinden çok daha farklı bir şeydir.

2) Yaratma

Tabiattaki varlıkların ve olayların doğrudan kendileri bir sanat eseri sayılmazlar. Doğal şeylerin bir sanatçı tarafından işlenmesi ve düzenlenmesiyle bir sanat eseri ortaya çıkar. Sanat, doğanın aynen yansıtılması değildir; **nasıl bilim varlıkları ve olayları çözmeye ve formüle etmeye çalışıyorsa, sanat da varlıkları ve olayları anlamaya ve bilimden farklı bir şekilde anlatmaya yönelmiştir.** Burada kimi sanatçı resmi, kimi heykeli, kimi müziği, kimi edebi sanatları kullanır. Ama her sanatçı gerçeği anlatırken kendi tekniğini, kendi ruhunun yaratıcılığını ortaya koyar. İhtimal ki, bir şey ortaya koymaya çalışırken kendi ruhunun derinliklerindeki güzellik ideali ona yol gösterir.

Sanatçıda yaratıcılığı yönlendiren, onun hayal gücüdür. Reel varlıklar ve olaylar onun hayal gücü ile birleşerek unutulmayan sanat eserlerine dönüşebilir. Bu arada gerçek varlık ve olayların bazı yönleri kırılıp atılır, bazı yönleri sanatçının orijinal yaratması, hem ele aldığı konular, hem kullandığı malzeme, hem işleme tarzı ile onun kendine has üslubunu ortaya koyar.

Çoğu filozof, gerçek sanatçıları bir deha olarak kabul eder. Sanat eserleri de, bu dehanın çevredeki olayları ve varlıkları kendi ruhlarındaki hayal gücü ile işleyerek değerlendirmeleri sonunda ortaya çıkar. **Sanat, insanın iç dünyasının eseridir ve büyük ölçüde bireyseldir. Ama bütün diğer insanların iç dünyasına da hitap ettiği için kısa sürede toplumsallaşmaktadır.**

Hegel'e göre sanat, maddeye sokulan ve maddeyi kendine benzeten sanatçının ruhudur. Bu yaratıcı ruh, heykelde ve mimaride maddeye

çok bağımlı iken, resimde maddeye tamamen hâkim; edebiyatta ve müzikte ise maddeden âdeta kurtulmuş bir haldedir.

Sanat; fikirleri, hayalleri çeşitli şekillerde çeşitli boyutlarda gerçekleştirme hareketidir.

Ama bilimsel ve teknolojik buluşlar bir sanat eseri sayılmazlar. Çünkü çoğu kez sanatın yol gösterici ışığı olan güzellik ve beğenilme değerlerinden yoksundurlar.

Karl R.-E. van Hartmann (1842-1906) sanatı bir somut idealizm olarak nitelemiş; bunun temelinde de güzel idealinin bulunduğu savunmuştur.

George Santayana (1863-1952) ve *John Dewey*'e (1859-1952) göre de sanatsal yaratma, kişinin çevresiyle etkileşiminden çıkar. Sanatçıda bir kişilik, hayalgücü, bilgi, çevrede çeşitli şekiller, olaylar, sesler, malzemeler... Dolayısıyla çevre sanatçıyı besler, sanatçı çevreyi değiştirir.

Resim ve heykelde antik Yunan, Roma ve hattâ Rönesans sanatçıları klasik taklit sınırları içinde görünürler. Romantizm ve Realizm sanat akımlarına mensup olanların eserlerinde de tabiattaki varlıklar ve olaylar gerçeğine yakın bir şekilde taklit edilmeye çalışılıyordu. Ama biçimden ziyade renk peşinde koşan izlenimciler, insanın bilinçaltını dışa vurmaya çalışan ekspressiyonistler, gerçeklerden kaçıp "gerçek üstü"ne ulaşmaya çalışan sürrealistler, edebiyat alanında da temsilcilerini bulan sembolistler, *Picasso*'da zirveye çıkan geometrik kübizm v.s. sanatta taklitten ziyade yaratıcılığı ön plana çıkardı. Özellikle fotoğraf ve film teknolojisindeki gelişmelerle, bilgisayarın ses ve görüntü işleme tekniklerinin gelişmesi bir montaj sanatını ortaya çıkardı. Dada'cıların resimde bir tahta çizip onu boyama yerine oraya gerçek bir tahta çakma gibi sanatı tekrar reelleştiren girişimleri eskide kaldı. Şu anda teknolojideki gelişmeler bir taraftan bilgisayarlar ve özel film teknikleriyle hareketli görüntüler üzerinde birçok değişiklikler sağlayan op-art ve çeşitli nesnelerin birleştirilmesiyle yeni kompozisyonlar elde eden pop-art, çağdaş sanatçıyı yaratıcılıkta yeni boyutlar geliştirmeye zorluyor.

3) Oyun

Bazı filozoflara göre, sanatın kaynağı eğlence ve oyundur. İnsanlar zorunlu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra amaçsız olarak, hoş giden bir takım oyun faaliyetlerinde bulunurlar. Bu tür, hem bedeni dinlendirir hem hoş gider. Bu tür faaliyetlerin bir sonraki adı, kendini süsleme ve

yakın çevresini hoş gidecek, beğenilecek bir şekle getirmedir. *Charles Bordele*'e göre sanat böyle ortaya çıkmıştır. **Bilim nasıl akılla deneyden çıkmışsa, sanatlar da hayalgücü ve oyundan çıkmıştır.** *E. Groesse* de sanatın, amacı kendinden olan bir faaliyet olduğunu, insanın bütün kuvvetini çeken ve kullanan bir oyuna benzediğini söyler.

O halde oyun sanatın kaynağı olmaktan ziyade, insanın haz duyarak yaptığı özgürce bir davranış olarak sanat faaliyetine benzetilebilir.

Shiller de, 'sanatın kaynağı oyundur' demekten ziyade gerçek estetik dünyanın oyun dünyası olduğunu, insanın sadece oyunda gerçek insan olduğunu, özgür davranmanın, hayal gücünü gerçekleştirmeye çalışmanın orada mümkün olduğunu ve bu faaliyetin sanata yakın olduğunu anlatır. Ancak başlangıçta kendiliğinden ve tamamen özgürce olan oyun faaliyetinin zamanla durulduğu, bir takım kurallara bağlandığı, iyice sembolize edildiği görülür. Oyun kısa sürede gerek ritmik hareketleriyle gerek müzik ve giysileriyle taklidin etkisine girer. Oyun içgüdüğü taklit tarafından kontrol edilmeye başlanır. Ama oyun faaliyeti daha sonra gerek dansa, müzikte gerekse plastik sanatlarda ve resimde görüldüğü gibi, diğer sanatsal çalışmaların kaynağını oluşturmuştur. *B. Croce*, "Sanat, oyun değilse de o türden bir faaliyettir" demektir. Çünkü sanatın özü ve amacı oyundan oldukça farklıdır. Sanat yalnız taklit etmez; değiştirir ve yaratır. Bu değiştiricilik ve yaratıcılığın arkasında o çok takdir edilen sanatçı özgürlüğü vardır.

Kant, Shiller, Grant Allen, Spencer gibi düşünürler tarafından desteklenen **oyun teorisi** bazıları tarafından eleştirilmiştir de. Bunlara göre oyun fizyolojik ve sosyolojik bir yansımadır ve hiçbir iz bırakmadan kaybolabilir. Oysa sanatla, sanatçının hayal gücü, tekniği, akı sanat eserinin yapıldığı madde üzerine işlenir ve yüzyıllarca devam eder. Toplamlar ve gelenekler değişince oyunlar değiştiği halde, sanat eseri yaşar. Hattâ belli toplum yapısında sanatçının yaratıcılığı devam eder.

Oyun teorisi, güzel sanatların daha ziyade tiyatro ve gösteri sanatları (spor dahil) ilgili alanlarındaki faaliyetler için değerlendirilirse uygun olur.

Bazıları oyun ve haz duygusunu sanatın kaynağı sayarken, bazıları da bunları bir amaç olarak ortaya koymuştur.

b) Sanat eseri

Aslında bir sanat eserini meydana getiren, daha doğrusu sanat olgusunu çıkaran üç unsur vardır: Sanatçı, sanat eseri ve sanat eserini anlayıp takdir eden kişiler (alımlayıcı).

Sanat eserini meydana getiren kişilere sanatçı, sanat eserine estetik obje, sanat eseriyle estetik ilgi kuran kişilere de estetik süje denilir.

Sanatçıyı diğer insanlardan ayıran, onun kişiliğidir. Onun hayal kurma gücü, duyarlılığı, duygululuğu, çağrışım zenginliği, gerilim sürekliliği ve sabrı gibi özellikleridir.

Sanatçı doğada gördüklerini gerek şekil, gerek renk, ses ve gerekse anlatım olarak aynen taklit eden kişi değildir. Onun görüşü başkadır, seçişi ve anlatışı başkadır. Sanatçı yansıtan değil, yaratan kişidir.

Bazı kişiler sanatın bireyselliğine, psikolojik özellik ve güçlerine önem vermişler; sanatçıları olağanüstü kişiler olarak nitelemişler; hattâ bazıları sanatçıları insanüstü kişiler ve dâhiler olarak görmüşlerdir. Ama bazıları da onların üzerinde çevrenin etkisini, toplumun ve eğitimin etkisini vurgulayarak, onları, çevrenin değişik bir aynası olarak görmüşlerdir.

Sanat eserleri, sanatçıların ortaya koydukları estetik objelerdir. Bir heykel, bir tablo, bir beste, bir bina, bir şiir, roman v.s. sanat eseridirler. Sanat eserlerinde, onları estetik obje haline getiren bazı özellikler vardır. Biz buna *estetik değer* diyoruz. Yani eğer bir eserin estetik bir değeri varsa, o eser sanat eseri olabilir.

Sanat eseri deyince, sanatın bütün alanlarında verilmiş ve estetik değeri olan eserleri saymak gerekir. Belli başlı sanat alanları ise şunlardır :

- Resim, grafik ve plastik sanatlar
- Müzik
- Mimarlık
- Edebi sanatlar, roman, hikaye, şiir, tiyatro eserleri
- Sinema – Tiyatro sanatları ve dans

Verdiği eserler bakımından sanat ile zenaatı da birbirlerinden ayırmak gerekir. Zenaat, faydaya dayalı ürünler ortaya koymaya denir. Sanatta faydadan ziyade sanat kaygısı egemendir; belli bir menfaat sağlamak amacıyla yapılan eserler daha ziyade zenaat eserleridir.

Bir sanat eserinin estetik değer kazanabilmesi için, hiçbir çıkar düşünmeden o objeden haz duyan ve onu takdir eden estetik süjelerin bulunması gerekir. Güzel bir tablo karşısında

duygulanmayan, çok güzel bir konseri, bir tiyatro oyununu alkışlayamayan, güzel bir şiirden ruhu kıpırdamayan kişiler karşısında sanat eserinin bir değeri yoktur. Bazı estetikçiler, esas estetik olayın insanların ruhunda meydana gelen özel duygular olduğunu iddia ederler. *Aşık Veysel*'in "Güzelliğin on para etmez. Bu bendeki aşk olmasa" dizelerinde olduğu gibi.

Şurası bir gerçektir ki, sanatçının ve sanat eserlerinin gerçek değerini bulabilmesi için, insanların temel güzel sanatlar alanında bilgilendirilmesi ve eğitilmesi çok yararlı olacaktır.

2. Estetiğin temel kavramları

a) Güzellik

Estetiğe bazıları "Sanat felsefesi" demesine rağmen "güzellik felsefesi" diyenler de çoktur. Dolayısıyla bugün estetiğin en temel kavram, güzelliştir.

Güzellik, çağdan çağa, toplumdan topluma ve insandan insana, hattâ insanın yaşına, mesleğine, içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik duruma göre değişen bir değerdir. Zaten insan gerçek bir dünyada kendi koyduğu, yaygın kabul gören değerleriyle yaşar. Bilgilerimizi düzenleyen doğruluk değerleri, ahlâkımızı düzenleyen iyilik değerleri ekonomimizi ve pratik hayatımızı düzenleyen yararlılık değerleri ve estetik hayatımızı düzenleyen güzellik değerleri vardır. Bu değerleri ortaya koyan, bir şeyi iyi, güzel yapan insandır.

1) Güzel nedir ?

Felsefede güzellik Platon ile başlamıştır. Ona göre güzel (*tokalon*), mutlak ve öz olarak idealar özlemindedir, Tanrı katındadır. O güzellik her zaman ve her yerde geçerli olan mutlak güzelliklerdir; zaman ve mekan dışıdır. Bu değişmeyen güzellikler bu dünyada maddelere şekil verirler; ama madde zayıf ve kararsız olduğu için, her şeyin aslı olan o güzellik ideleri varlıklara tanrı olarak yansıyamazlar ve maddi güzellik bozulunca da o güzellik kalmaz. Yani güzellik varlıklarda ve olaylarda değil, onlara yansıyan idealar âleminde.

Plotinos ise güzelliği ikiye ayırmaktadır: Bunlardan birisi nesnelerdir ve bunlar güzellik idesinden pay aldıkları oranda ve sürede güzeldirler. Diğerleri ise özü gereği kendiliğinden güzeldirler (erdem gibi). *Plotinos* beden güzelliğinden başlayarak temizlene temizlene Tanrı güzelliğine giden mistik bir yol çizer.

Aristoteles'e göre güzellik âhenktir, uyumdur. Bir bütünü meydana getiren unsurlar birbiri ile uyumlu ise, o şey güzeldir. Tabi burada simetri, orantı, tam uyum (precision) sınırlılık gibi faktörler geçerlidir ve *Aristoteles* güzelliği âdetâ matematik olarak değerlendirir.

Alman filozoflarından *I. Kant*, güzeli bir estetik değer olarak hoş, iyi doğru ve yararlıdan ayırarak, sanat güzelliği ile tabiat güzelliği farkını ortaya koymaktadır. Tabiat güzelliği tabiatın bir maddede amacına ulaşmasıdır; bunun belli kuralları vardır. Sanat güzelliğinde ise çoğu kez amaç, kural yoktur; hoşla gitme ve ruhtaki estetik duygu esastır.

Fr. Shiller'e göre de güzelliğin bir duysal bir de akli yanı vardır. Güzellik, aklın, duyuların şekillenmesidir. İnsandaki oyun içtepisi, akıldaki biçim içtepisi ile duyulardaki yaşama içtepsini güzellik şeklinde birleştirir.

Alman idealistlerinden *Shelling'e* göre de subjektif ve objektif zıtlıklarının kalktığı bir eserde yansıyan şey güzelliştir.

Hegel'de ise güzellik tekrar bir "ide" seviyesine yükselir. İde, hem doğru hem de güzeldir. Güzellik idesi kendisini sanat eserlerinde gösterir.

Th. Vischer, estetiği "güzelin bilimi" olarak almakta ve güzeli de "idenin görünüşe çıkması", duyular tarafından algılanır hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. İde ile görünüşü arasındaki uyum güzeli, uyumsuzluk ise çirkinliği ortaya çıkarır. *Vischer*, tabiat güzelliğini de bir güzellik olarak kabul eder ve hatta sanatı; tabiatın objektif güzelliği ile insan hayalgücünün subjektif güzelliğinin birleşmesi olarak tanımlar.

Varoluşçu (existansiyalist) filozoflardan *Martin Heidegger'e* göre ise, güzellik "varlığın aydınlanmasıdır, doğruluktur." Ancak bu doğruluk, mantıksal doğruluk değil, gerçek doğruluktur; varlıkların içindeki doğruluktur. Varlıkların gizli olan yapısını herkesin görebileceği şekilde açığa çıkarmak, güzeli ortaya koymaktır.

Yukarıdaki gibi, güzeli bir "ide", bir ülkü olarak alan metafizik güzellik anlayışlarının yanında, güzeli psikolojik olarak alıp değerlendirenler de vardır. *Th. Lipps*, güzeli bir insanın haz duyduğu, kendisini özgür hissettiği biçim olarak algılıyor. Oysa fenomenciler bunu kabul etmiyorlar. Onlara göre güzellik, seyredene bağlı olmayan, güzel olan varlığın yapısında temellenen bir özelliktir. Güzel bir şey, onu güzel gören olmasa da güzeldir. Güzellik ide de değildir, gerçeklik de; güzellik gerçeğe dayanır ama onun aşar. *N.Hartman*, güzelliğin genel ve

tümel bir metafizik varsayımdan çıkartılması yerine güzel varlıklardan, ontolojiden çıkartılması gerektiğini söyler.

2) Doğa güzelliği ve Sanat Güzelliği

Natüralistlere göre bir doğa güzelliği vardır ve bu, sanat için bir model, bir örnek olmalıdır. Sanat, ancak doğayı taklit (mimeris) olabilir. Dolayısıyla doğa güzelliği sanat güzelliğinden önce gelecek ve ona kılavuzluk edecektir. *Aristoteles'e* göre de, sanatın objesi doğadır.

Ancak doğa her zaman güzel değildir ve bazı çirkin ve feci doğa manzaraları sanat eserlerine yansıtıldığında orada güzel olabilir. İmpressionist sanatçılar, doğa güzelliğinin sanat için önemsiz olduğunu vurgulamak için çirkinliklerin resimlerini yapmışlardır.

Kant, Hegel, Croce, Lukacs gibi düşünürler doğa güzelliği ile sanat güzelliğini birbirlerinden ayırmışlardır. *Hegel'de* sanat güzelliği doğa güzelliğinden üstündür. *B.Croce'de* konuyu estetik bakış açısından ele alır. Genelde doğa güzelliği estetik dışı bir şeydir; ama onun hoşla giden, bize zevk veren yönlerini bir estetik obje olarak görüyorsak, o doğa parçası güzeldir. Yani *güzelliğin kaynağı doğa ve madde dünyası değil, insanın kendi iç dünyasıdır. Çünkü insan çevreye bakarken bir hayvan gözüyle bakmıyor; onun psikolojik durumu, yaşı, mesleği, ümitleri, hayalleri v.s. bakışa etki etmekte, onun güzel güzel veya çirkin görmesini etkilemektedir.*

İdealist estetiğe göre, sanat güzelliği doğa güzelliğinden üstündür ve onu konu aldığı zaman yüceltir. Buna karşı olan natüralist ve materyalist estetik görüşüne göre ise, güzellik her şeyden önce organik hayatın içinde, doğadadır. Sanat eseri doğaya dayalı olmalıdır. Ancak güzellik üretim ilişkileri içinde oluşan toplumsal bir değerdir.

Resimde romantizm akımının büyük ustası *E. Delacroix* (1798-1863) "biz romantik olduktan sonra dağlar güzelleşti" diyor. Buna benzer şekilde *Kant* da "doğa, bir sanat esri olarak görüldüğü zaman güzeldir", demektedir.

3. Güzelliğin nitelikleri

Güzelliğin objektif ve subjektif nitelikleri vardır. Subjektif nitelikler kişiden kişiye, toplumlara ve yüzyıllara göre değişebileceği için, burada kısaca objektif nitelikler üzerinde durulacaktır. Objektif nitelikleri de içsel ve dışsal olarak ikiye ayırmak mümkündür.

İçsel nitelikler şunlardır:

- Bir eserin güzel olması, onun temsil ettiği ideyi yansıttığı oranda artar. Güzel bir şey, idesine, özüne, kavramına uygun olan şeydir.
- Güzel eser, temsil ettiği şeyin tipine bir bütün olarak uygun olmalıdır. At hörgüçlü olmaz, çınar ağacı çam yaprakları taşımaz. Yetkin olmayan, tam olmayan şeyler güzel değildir.
- Bir şeyin güzel olabilmesi için canlı ve anlatım gücü yüksek olmalıdır.

Güzelliğin *dışsal - biçimsel nitelikleri* de şunlardır:

- **Orantı ve simetri:** Özellikle güzelliğin matematik olarak belirlenmesi sırasında karşımıza çıkan ilk orantıdır. Güzel, unsurların orantılı olarak birleşmesidir. Orantısız şey güzel olamaz. *Platon*'a göre güzellik, doğru orantıdan başka bir şey değildir. *Aristoteles*'te ise güzel, düzene ve büyüklüğe dayanır. Eskiden beri sanatçılar ve filozoflar tüm güzellikleri açıklayacak büyülü bir matematik formül aramışlar ve bunun "altın kesit" orantısında bulmuşlardır.

Orantıya bağlı olan güzelliğin bir başka niteliği simetri'dir. Güzel olan bir bütünün parçaları arasında ölçüye dayalı bir düzen vardır. Doğadaki güzellik büyük ölçüde simetriye bağlıdır. Canlıların bedeni sağ ve sol olarak simetrik'tir. Sanat eserlerinin de güzel olarak algılanmasında simetri çok önemlidir.

- **Uyum (harmoni):** Bütün güzellikler için, parçaların uyumlu birleşmesi önemlidir. Hem hareketli hem de hareketsiz bütünlükte uyum önemlidir. Zaten uyum olmaz ise güzellik de kalmaz, bütün de. Sanatçı, evrendeki ve varlıklardaki gizli uyumu yakalayıp onu eserlerinde yansıtmak ister. Güzellik, bir varlıkta karşıtların gerilimine dayanan bir uyumdur. Evrendeki bu uyum sanat eserlerine de yansır, onlar da güzel olur. Harmoninin, temelinde çoklukta birlik bulunur. Evrende herşey çok ve karmaşık gibi görünür. Ama çoklukta birlik sağlanınca bir uyum, bir güç, bir güzellik ortaya çıkar.

b) Güzellik- hakikat- iyi- hoş- yüce ilişkisi

Filozof ve estetikçiler güzeli tanımlarken, gerçek, faydalı, iyi, hoş, yetkin, latif, yüce gibi nitelikler kullanırlar. Güzellik, bazen bunlarla karış-

tırılır, bazen bu kavramlarla sıkı sıkıya bağlanır. Güzel ile bu kavramlar arasındaki benzerlik ve farklar nelerdir?

Güzel ve hakikat (doğruluk)

Eserlerin fikirlere ve özlere uygun olması, onun doğruluğunu gösterir. Doğru ve güzel, bir bakıma özdeş'tir. *Boilau* "hiçbir şey doğrudan daha güzel değildir" diyor. Mistik idealistler, güzelliği, Tanrısal doğrunun yansıması olarak görürler. *Platon*'da, *Hegel*'de doğa ve sanat eserleri ideyi yansıttığı ölçüde güzeldir. Realistler de, sanat eserinin gerçeği doğru olarak yansıttığında güzel olduğunu söylerler.

Oysa doğru ve güzel aynı şeyler demek değildir. Doğru, akla hizmet eder, genel ve soyuttur. Oysa güzel, duygularımıza ve hayal gücümüze hitap eder ve somuttur. Bazı doğruluklar güzeldir, ama bazıları hayranlık, heyecan ve coşku uyandırmadığı için güzel bulunmazlar. Matematikteki, fizik ve kimyadaki bir çok doğru ile güzel arasında ne bağlantı vardır? Bazen doğrulukla ilgisi olmayan, hayal gücü ile yapılan eserler güzeldir. Doğruluk bir mantık yargısı, güzellik ise bir değer yargısıdır. Bilimsel doğrulukları ve sanatsal güzellikleri anlamak için ayrı eğitim gerekir.

Güzel ve iyi

Sokrates, *Platon*, *Aristoteles*, *Descartes*çı ve Kantçı filozoflar, ahlâkçı filozoflardır. Bunlar güzel ve iyi arasında doğrudan bir bağlantı kurarlar. Güzellik; doğruluk, dürüstlük ve iyiliktir. Güzel iyidir ve iyi güzeldir (kalo-kagathia). *H. Pierron* "güzel, iyinin bir başka adıdır" diyor. Ahlâkçı düşünürler sanatla ahlâkı birleştirip, güzelle iyinin özdeş olduğunu savunuyorlar. *J. M. Guyau*'ya göre, iyi daima faydalıdır, faydalı daima güzeldir; bu itibarla iyi de güzeldir. *Shaftesbury*'ye göre de orantı ve düzenin olduğu yerde güzellik, güzelliğin olduğu yerde erdem ve iyilik vardır.

Oysa daha yakından incelendiğinde, güzel ve iyinin böyle içiçe girmediği görülür. Güzellik ve iyilik kişiden kişiye, toplumdan topluma değişen değerlerdir ama, iyilik daha değişkendir. Bir kişi için iyilik olan bir davranış, onun rakibi için kötülüktür. Belli bir durumda iyilik gibi gözükken bir hareket başka bir durumda kötülük olabilir.

İyi amaçlıdır, faydalıdır; güzelin ise her zaman amaçlı ve faydalı olduğu söylenemez. İyilik akılla, güzellik genellikle sezgiyle anlaşılır. İyiliğin belli yasaları, bağımlılıkları vardır; güzellik ise özgürlüktür. Ahlâksal iyi her zaman sempatik ve çekici değildir; güzel ise insanları

çeker ve heyecanlandırır. Bir sanat eserindeki çıplak bir poz ahlak bakımından kötü olabilir, ama güzel olması mümkündür. Güzel, herkesindir; herkes güzellikler üzerinde birleşebilir ama iyilikler genellikle çıkarlara ve durumlara göre değişir.

Güzel ve hoş

Güzelin, hoşumuza gittiği için güzel olduğunu düşünürüz. Hoşluk ta aklımızla değil, güzellik gibi, duygularımızla ilgilidir. Hoşumuza giden şey, haz ettiğimiz şeydir. Haz ve hoşluk güzel üzerinde yoğunlaşmış gibi gözükür. Ancak güzel, haz veren ve hoş giden eserlere indirgemek doğru olur mu?

Güzel eserler hoştur, kişiye haz ve keyif verir. Ama bu her zaman böyle olmaz. Her zaman bize hazlık ve hoşluk veren bir eser, bir durum güzel olamaz. Belli bir durumda hoşumuza giden şey, durum değiştiğinde hoşluğunu kaybeder. Hoşluk ve haz peşinde koşan, bazen alçaltıcı durumlara düşebilir. Oysa güzel tutkusunu insanı büyütür, yüceltir, asilleştirir. Güzel, bizi sürekli kendine çeken bir güçtür, kuvvettir. Haz ve hoşluğun çekim süresi ise fazla değildir.

Güzel ve faydalı

Antik Yunan filozofları güzel ve faydalı olma problemini tartışmışlar; güzeli faydalı ve kullanışlı olma ile tanımlamışlardır. Faydalı olan güzel, güzel olan iyi ve aynı zamanda faydalıdır.

Oysa *Kant*, güzel ve iyiyi birbirinden ayırınca, güzel ile faydalı arasındaki bağlar da kopmuştur. Su faydalıdır ama, suyun güzel ve faydalı olduğu durumlar aynı değildir. Bir yerde gördüğümüz güzel bir çocuğun bize faydası yoktur. İçi sebze ve meyvelerle dolu bir bahçe faydalı, ama içinde sebze ve meyve olmayan bir park daha güzeldir. Güzel daima güzeldir; ama faydalı geçicidir.

Tıpta kullanılan ilaçlar ve bazı tedavi yöntemleri faydalıdır, ama güzeldir denemez.

Bazı düşünürler güzel ve faydalı arasında bir bağlantı kurulamayacağını, bunları birbirine karıştırmamak gerektiğini, daha doğrusu fayda ve çıkarın sanatı bozacağını iddia etmişlerdir. Hattâ *Schiller* ve *Spencer* gibi düşünürler güzel ile faydalının birbirine aykırı olduğunu savunmuşlardır.

Ancak insan giderek teknik bir çevrede yaşamak zorunda kalmaktadır. İnsan madem ki do-

ğal güzelliklerden uzak, teknik adamların yaptığı âletlerle, onların oluşturduğu ortamlarda yaşayacaktır, öyleyse bu çevrenin hem yararlı hem de güzel olması gerekir. Zaten çağdaş hayatta da bir taraftan desinatörlük, çevre düzenleme, bir taraftan ergonomi gibi bilgi alanları teknik âletlerin ve ortamların hem faydalı hem de güzel olmasına çalışmaktadırlar.

Güzel ve yüce

Estetikçiler tarafından yüce ve yücelik de, güzellik gibi bir estetik değer olarak inceleniyor. Sanat eserlerinde güzel ve yüce ideleri her zaman bir arada bulunabilir mi? Her zaman değil. Hem güzel hem yüce olan bazı sanat eserleri vardır; ama her zaman güzel olan yüce, yüce olan da güzel olmaz.

Yüce genellikle büyük ve sınırsız, insanı ezen, kontrolü altına alan olaylar ve varlıklardır. İnsan ıssız bir çölde tek başına kaldığında, bir fırtınaya tutulduğunda, gece yıldızlı gökyüzünü seyrettiğinde, muhteşem bir mimari eserle karşılaştığında "yüce" duygusuna kapılır. Bazı büyük insanlar yüce olarak değerlendirilir. Bizi aşan, hayran bırakan büyüklük ve kuvvetlere yüce deriz ve bunlar güzeli aşarlar. Yüce, güzelden daha güçlü, korkutucu, ürkütücü olabilir. Yüce olan bazı şeyler güzellik taşır, ama bazıları taşımaz.

Bu benzerliklerin dışında güzel ve âhenk, güzel ve lüks, güzel ve latif gibi ikililerin de bazen birbirleriyle yanyana durduğu ve birlikte değerlendirildiği görülmektedir. Ancak bunlar da her zaman güzelle birlikte olan unsurlar değildir.

B) Estetiğin temel sorunlarına yaklaşımlar

1) Estetik yargıların yapısı ve özellikleri

Yargı, var olan ve olmayan doğru veya yanlış olan şeyler üzerinde ileri sürülen ifadelerdir. Felsefe tarihinde *Aristoteles* ve *Kant*, yargının üzerinde en çok duran düşünürlerdir. Yargıları birçok şekilde sınıflandırmak mümkündür. Ama burada incelediğimiz konu bakımından yargıları bilgisel (cognitive) ve estetik yargılar olarak ikiye ayırabiliriz.

Bilgisel yargılar, doğru-yanlış mantığına göre incelenebilecek objektif yargılardır. Oysa estetik yargılar subjektiftir ve doğru-yanlış mantığı ile değerlendirilemez. Felsefe tarihinde *I. Kant* ve *L. Wittgenstein*, estetik yargıların mantığını kurmaya çalışmışlardır. Daha doğrusu estetik bilimini, bir estetik yargılar mantığı olarak geliştirmişlerdir.

Estetik yargılar bilgiler gibi kavramlara değil insanların duygularına bağlıdır ve mantıksal kurallara bağlanamaz. O, insanların duyarlık, zihin ve hayalgüçlerinin özgür ve uyumlu bir oyunu içinde ortaya çıkar.

Estetik yargı, bir ahlâk veya bilgi yargısı değildir. Onlar gibi objektif değil; haz duyma ve duymamaya dayandığı için subjektiftir. Estetik yargı, çıkar elde etmeye, kullanmamaya yönelik değil, sadece seyredip beğenmeye bağlıdır.

Estetik yargıları daha iyi anlayabilmek için, kısaca onun özelliklerine bakmak gerekir.

- Estetik yargılar bireyseldir. Herkes beğenisini hür olarak değerlendirip ifade eder. Bu beğeni, kişinin duygularına bağlıdır ve tamamen özeldir.
- Estetik yargılar subjektiftir. Renkler, şekiller, sesler kişiler tarafından farklı değerlendirilmiştir. Hoşa gitme ve güzel bulma olayları mantıksal yargılar gibi değerlendirilemez. Kimse kendinin güzel bulduğunu başkalarının da güzel bulmasını bekleyemez. Çünkü bu yargıların subjektif (kişiye has) olduğu baştan kabul edilir. Ancak burada bir yargı anarşisine de düşülmemelidir.
- Estetik yargılar ortaktır. Estetik yargıların şartsız bir zorunluluğu yoktur. Ancak bu yargılar, sadece duyu hoşlanmasına dayanan, hiçbir prensibe dayanmayan, tamamen keyfi olan yargılardan da ayrılmalıdır. Sanat eserlerini değerlendirmede pratik bir zorunluluk ta vardır. Özgür olarak hüküm veren insanlar; o toplumda, o çağda geçerli olan ortak estetik duyguya (sensus communis aestheticus) göre hareket ederler. Bu duygu, subjektif olmakla beraber bütün insanlarda ortaktır.
- Estetik yargılar zorunludur. Bu zorunluluk ortak estetik duygudan gelir. Güzelin dünyası hoş dediğimiz alandadır. Hoşluktan dolayı duyulan haz tamamen keyfi ve kişinin kendisi için olduğu halde, güzelden dolayı duyulan haz başkalarında da bulunur ve zorunlu bir hoşlanmadır. Bu haz bütün insanlarda olması gereken birey-üstü bir hazdır.
- Estetik yargılar geneldir. Gerçi estetik yargıların özelliklerini sayarken onun bireysel olması üzerinde durduk. Ama genel olarak değerlendirdiğimizde estetik yargının, birey-üstü ortak estetik duygu prensibine dayanan zorunlu ve genelliği olan yargılar oldu-

ğu ortaya çıktı. Bu, ideal bir durumdur. Bir kişi güzel bulduğu bir şeyi, herkesin güzel bulmasını ve beğenmesini ister. Ama farklı kültürlerden, farklı çağlardan, farklı eğitim düzeylerinden insanları değerlendirdiğimizde, onların vardığı estetik yargıların daha çok bireysel olduğunu görürüz.

- Estetik yargıların genelliği, subjektif bir genelliştir. Sanat tarihinde klasik olmuş resimler, heykeller, binalar; edebiyat, müzik gibi alanlarda bütün dünyada değerli bulunan eserler varsa, bu genel estetik yargıların bulunduğunu gösterir.
 - Estetik yargılar relatiftir. Bir taraftan estetik yargıları bireysel ve keyfi olarak kabul edip diğer taraftan da onu birey-üstü, zorunlu ve genel geçer yargılar olarak anlattık. Burada birbiri ile uzlaşmaz gibi görünen iki fikir ifade edilmiş gibi görünüyor (antonimia). Oysa estetik yargılar dünyasında relatif geçerlik olduğuna dikkat edersek, yukarıdaki zıt fikirler kendi boyutlarıyla kendi yerlerine otururlar.
- Bugünkü insanlık kültürü farklı merkezler etrafında gelişen tarihi kültüre dayandığı için, dünyanın farklı bölgelerinde farklı kültürler yaşamaktadır. Sanat eserleri kendi kültür yapıları içinde ortaya çıkarlar. Bu eserleri değerlendiren estetik beğeniler de kültürden kültüre değişir, yani relatiftir. Ayrıca bir kültür içinde eğitim de insanların beğenilerini değiştirdiği için, farklı eğitim düzeylerindeki insanların estetik yargıları birbirinden farklı olacaktır. Ve son olarak aynı kültür içinde aynı eğitim düzeyine sahip insanlar arasında psikolojik yapı farklılıkları olduğu için bu da estetik yargıların relatifliğini güçlendirecektir.
- Estetik yargılar düşünseldir. Estetik yargının daha önce sayılan özelliklerine zıt olan bu fikir, *L. Wittgenstein*'a aittir. Ona göre, estetik yargının temelinde duygusallık yoktur, bilgi ve düşünsellik vardır. Estetik yargıyı, konunun uzmanları verir ve diğer insanlarda onlara uyarlar.

2. Ortak estetik yargıların olup olmadığı

Bir sanat eseri, onları yapan sanatçıların ve onları değerli bularak alan, koruyan, seyreden, dinleyen, okuyan estetik beğeni sahiplerinin ortak çabalarıyla ortaya çıkar.

Estetikte en çok tartışılan konuların başında, insanlar arasında ortak estetik yargıların olup-

olmadığı konusu gelir. Bu alandaki fikirler de iki zıt grup içinde toplanır:

a) Ortak estetik yargıların olmadığını ileri sürenler:

Latince'deki "De gustibus non est disputandum" sözü (Türkçe'deki yaygın ifadesi "renkler ve zevkler tartışılmaz") öteden beri ortak estetik yargıların olamayacağını savunanların ana dayanağıdır. Bunlara göre herkesin bir zevki, bir beğenisi vardır. Kimi menekşeyi sever kimi orkideyi; kimi deniz kenarında tatil yapmayı sever kimi yaylalarda; kimi halk müziğini sever kimi klasik batı müziğini; kimi Picasso'yu sever kimi Rafaello'yu ... yani herkesin bir zevki ve beğenisi vardır ve bunun doğruluğu ve yanlışlığı tartışılmaz. Herkesin zevki ve beğenisi kendince doğrudur ve haklıdır. "onda ne buluyor" diyebilirsiniz ama onun zevkinin nedenini soramazsınız.

Felsefe tarihinde estetik yargıların ve hattâ ahlâksal ve mantıksal yargıların bile ortak olmadığını ve tartışılabilirliğini söyleyenler önce sofistlerdir, sonra da duyumcular. Onlara göre, mademki bilgilerimiz duyumlarımıza bağlıdır; o halde herkesin kendi duyumlarıyla oluşturduğu bilgiler, verdiği hükümler doğrudur. Hiç kimse kendi duyumlarının daha doğru bilgiler vereceğini savunamaz. Zevk ve beğeniye dayanan estetik yargılarda ise hiç söyleyemez.

Kant, bu durumu şu şekilde açıklıyor. Bazı kişisel hoşlanmalar, o kişilerin eğilimlerine ve kişisel özelliklerine bağlıdır ve tartışılmaz. Ama estetik yargıların temeli olan güzel, o kadar kişisel değildir. Herkeste bulunan ortak estetik zevklere göre verilen bu estetik hükümler tartışılabilir.

Ancak gene de tarihin çeşitli dönemlerinde, çeşitli toplumlarda ve hatta aynı toplumdaki değişik gruplar arasında birbirine zıt estetik yargıların bulunduğu gözlenmektedir. Bunun nedeni, estetik yargının kültürel ve kişisel oluşudur. Kültürü ve kişiyi etkileyen bütün faktörler estetik yargıyı da etkiler. Bir toplumun değişik tarihi dönemlerinde değişik estetik yargılar olabilir. Aynı zaman diliminde değişik dini, millî, mahallî ve sınıfsal topluluklar birbirinden farklı estetik değerlere sahip olabilirler. Bir toplulukta gençlerle yaşlılar, eğitilmişlerle eğitilmemişler birbirlerinden farklı zevklere sahip olabilirler. Dahası insanların, karakter, mizaç gibi ana psikolojik özellikleri, herhangi bir zaman onların psikolojik durumlarını etkileyen her türlü faktörler de estetik yargılar üzerinde etkili olabilir.

b) Ortak estetik yargıların varlığını kabul edenler:

Daha önce estetik yargının özellikleri anlatılırken, bu yargıların subjektif de olsa bir genellik ve zorunluluk gösterdiğine işaret edildi. Bazı sanatçılar ve onların ortaya koyduğu eserler çok seyerediliyor, dinleniyor, okunuyorsa, bunlarda herkesin kabul ettiği yüksek estetik değerler var demektir.

I. Kant duyusal beğeniye dayanan bazı yargıların tamamen sınırlı ve kısa süreli kişisel yargılar olduğunu, ama gerçek estetik yargıların duyusal olmaktan çıkıp düşünsel düzeye çıktığını, kişisel olmaktan çıkıp zorunlu ve genel geçerli hale geldiğini söylüyor.

Baumgarten de güzelliği bir mantıksal kategori, "hakikatin ikiz kardeşi" kabul ediyordu. Hatta bazı estetik yargılar üzerine mantıksal yargılar kurup "bütün güller güzeldir", "Picasso'nun bütün eserleri güzeldir" gibi objektif genel geçerliği olan yargılara ulaşıyor.

Kant ayrıca beğeni yargılarının insanların ortak estetik duygusuna dayandığını söyleyerek de, insanlar arasında ortak estetik yargıların bulunduğunu savunuyor.

Öte yandan *L. Wittgenstein*, estetik yargıları kişilerin zevkleri, hoşlarına giden şey olmaktan çıkarıp tamamen uzmanlığa bağlayarak, onların ortak ve değişmez olduğu konusunu iyice vurguluyor. Yani estetik yargıların temelinden duygusallık kaldırılıyor, düşünsellik ve bilgi konuluyor. O zaman, bilgiye dayalı yargıların mantıksal doğruluğu gibi, kurallara uygunluk esasına dayanan estetik yargıların da mantıksal doğruluğu ve genel geçerliliği söz konusu oluyor.

Estetik yargı açısından, İtalyan estetikçi *Benedetto Croce*'yi de ortak estetik yargıların olduğunu kabul edenler grubuna koyabiliriz. O, bu konudaki fikirleri üçe ayırıyor.

1. Estetik yargı zorunlu ve genel geçerlidir diyen mutlakçılar
2. Haz ve acı gibi estetik yargılar subjektiftir, bunlar üzerinde tartışma yapılamaz diyen şüpheciler (septikler, relativistler ve psikologistler)
3. Bilim ve ahlak yargıları genel geçerli ve mutlak, estetik yargılar değil diyen relatif relativistler.

Croce bunların hiçbirine katılmıyor. Ona göre sanat eseri mantıksal kurallara, metafizik güçlere göre yargılanamaz. Bir estetik değer vardır

ve bu değer yargıları, bilim ve ahlâk yargıları gibi genel geçerli ve mutlaklıdır. Ancak bu yargıların temelindeki beğenin ölçüsü sezgidir.

Sorular ve tartışma konuları

1. Estetik beğenin gelişmesinde eğitimin önemi, örnekler vererek tartışınız.
2. Her sanatçının kendine has bir stili, hattâ her dönemdeki sanatçıların diğer çağlardakinden ayrı bir stili (sanat akımları) olmasının nedenlerini çeşitli sanat alanlarından örnek vererek açıklayınız.
3. Sanatı açıklayan teorilerin ana tezlerini anlatınız ve değerlendiriniz.
4. Dış dünyadaki bazı varlık ve olaylar kendiliğinden mi güzeldir, yoksa bizim duygularımız ve hayal gücümüz mü onları güzelleştirmektedir, tartışınız.
5. Sanat ile kültür arasındaki bağlantıları anlatınız.
6. Sanat ile zenaat arasındaki farkı açıklayınız.
7. Bir şeyi güzel olarak kabul ederken, ondaki ne gibi özellikleri değerlendirirsiniz.
8. “Ben güzele güzel demem, güzel faydalı olmalı” dizelerini estetik açıdan değerlendiriniz.

Terimler

Sanat eseri: Faydalı, iyi, yüce gibi kavramlardan sıyrılmış olarak bizde estetik heyecan uyandıran eserlere sanat eserleri denir.

Estetik: Duyusal faaliyetlerimizin güzelle ilgili kısmını inceleyen sanat veya güzellik felsefesi

Mimesis: Taklit, sanatın esasının, insanların güzel şeyleri taklit etmesi olduğunu savunan görüş.

Güzel: Estetiğin temel kavramı.

Poesis: Güzel sanatların bir dalı olan şiir.

Yüce: Büyük ve sınırsız, çeşitli yönlerden güçlü, insanı etkisi ve denetimi altına alan varlık ve olaylar.

Oyun: İnsanların ve hayvanların, temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra amaçsız olarak yaptıkları hoş giden faaliyetler. Bazılarına göre sanatın kaynağı budur.

Estetik yargı: Sanat eserleri karşısında haz duyma veya duymamaya, beğenme ve beğenmemeye dayanan subjektif hükümler.

Sanat: Birçok bölümleri, akımları, gösteri merkezleri olan resim, tiyatro, müzik, edebiyat v.s. gibi sosyal faaliyet alanlarına verilen ad.